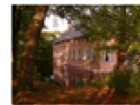

Canon Noordenveld

Handleiding leerkrachten

Inhoud

Inleiding	5
De vensters	5
Nodig	9
Tijd	9
Werken met de opdrachten	9
Het Drents	9
Kaarten en Google maps	10
1. Hunebedden en grafheuvels	11
Antwoorden	11
Antwoorden extra lesblad	11
Tips	11
Drentse Taal	11
2. Esdorpen	13
Antwoorden	13
Tips	13
3. Boermarke	14
Antwoorden	14
Drentse taal	14
4. Huis ter Heyl	16
Antwoorden	16
Antwoorden extra lesblad Huis ter Heijl	16
Tips	17
5. Oude kerken	18
Antwoorden	18
Antwoorden extra werkblad	18
Tips	18
Plattegrond van een kerk (opdracht werkboek)	20
Oude foto oude en nieuwe kerk Veenhuizen	21
6. Havezate Mensinge	21
Antwoorden	22
Antwoorden extra lesblad	22
Tips	23
7. Hopteelt	24
Tips	24
8. Jaarmarkten	25
Antwoorden	25
Antwoorden extra opdracht	25

Tips	25
9. Zwartendijksterschans.....	26
Antwoorden.....	26
Antwoorden extra werkblad	26
Tips	26
Drentse taal	27
10. Turf afgraven	28
Antwoorden.....	28
Antwoorden extra lesblad Veenhuizen	28
Antwoorden extra lesblad Peize	29
Tips	29
Drentse taal	29
11. Maatschappij van Weldadigheid	31
Antwoorden.....	31
Antwoorden extra werkblad	31
Tips	31
12. Johannes Tonckens.....	32
Antwoorden.....	32
Antwoorden extra werkblad	32
Tips	32
13. Ontwikkeling van het landschap	33
Antwoorden.....	33
14. Armenhuizen	34
Antwoorden.....	34
Antwoorden extra werkblad	34
Tips	34
15. Molens.....	35
Antwoorden.....	35
Tips	35
Drentse Taal	35
16. Hindericus Scheepstra	40
Antwoorden.....	40
Antwoorden extra werkblad	40
Tips	41
17. Gemeentehuizen	42
Antwoorden.....	42
18. Veenhuizen als gevangenisdorp.....	43
Antwoorden.....	43

Antwoorden extra opdracht.....	44
Tips	44
19. Verkeer en vervoer	45
Antwoorden.....	45
Antwoorden extra werkblad	45
Tips	47
Drentse Taal	47
20. Sporen van de Tweede Wereldoorlog.....	49
Antwoorden.....	49
Antwoorden extra werkblad	49
Tips	49
21. Gasopslag	51
Antwoorden.....	51
Antwoorden extra werkblad	51
Tips	52
Drentse taal	52

Inleiding

Beste leerkracht,

Middeleeuwse monniken die 'Ter Helle' werden gestuurd, Ot en Sien, turfstekers en weeskinderen uit Amsterdam die naar het Derde Gesticht in Veenhuizen werden gestuurd. U vindt het allemaal in het vernieuwde lespakket behorende bij de Canon van Noordenveld. Om het lesmateriaal nog beter bij de belevingswereld van de leerlingen in de verschillende kernen aan te laten sluiten en meer verdieping te bieden, zijn er naast de bestaande opdrachten nieuwe lesbladen ontworpen. Ook zijn de opdrachten in het huidige Erfgoedboek waar nodig aangepast. De thematische ordening van de thema's is losgelaten en heeft plaatsgemaakt voor een chronologische ordening. Daarnaast zijn de lessen ook geschikt gemaakt om ook groep vijf al kennis te laten maken met cultureel erfgoed. Het Erfgoedboek zal niet langer in gedrukte vorm aangeboden worden. U kunt het werkboek en de lesbladen uitprinten via de website van [Cultuureducatie Noordenveld](https://cultuureducatie.noordenveld.nl). De canonteksten zijn nu te vinden op de website van entoen.nu.

In deze vernieuwde handleiding treft u informatie over het werken met de Canon van Noordenveld. Ook vindt u hier de antwoorden bij de opdrachten, tips en uitbreidingsmogelijkheden, bijvoorbeeld met de Drentse taal.

De vensters

In het onderstaande schema treft u de verschillende vensters in chronologische volgorde aan. Per venster is aangegeven bij welk tijdvak het hoort, waar de opdrachten in het werkboekje over gaan en welke extra lesbladen er te vinden zijn. Op deze manier kunt u zelf een keuze maken welke vensters aansluiten bij de lesstof die u op dat moment behandelt. Veel vensters kunnen ook gekoppeld worden aan lessen uit het Cultuurmenu.

De leerlingen van de bovenbouw kunnen zelfstandig aan de slag met de canonteksten en de opdrachten. De leerlingen van groep 5 hebben meer begeleiding nodig bij het werken met de teksten en opdrachten.

Venster	Tijdvak	Opdracht werkboekje	Extra werkbladen
Hunebed en grafheuvel – De eerste boeren	Tijd van jagers en boeren	De leerlingen ontdekken hoe een hunebed gebouwd werd en onderzoeken een hunebed in de buurt van hun school.	Grafheuvels in het Tonckensbos: de leerlingen maken kennis met grafgiften, brengen een bezoek aan de grafheuvels in het Tonckensbos en maken hun eigen boodschap voor de toekomst.
Esdorpen – Wonen in Drenthe	Tijd van monniken en ridders	De leerlingen leren welke kenmerken een esdorp heeft en gaan op zoek naar esdorpen in hun omgeving.	Geen extra werkbladen
Boermarke – Het bestuur van een dorp	Tijd van steden en staten	Aan de hand van een oud verhaal leren de	Geen extra werkbladen

		leerlingen meer over de vroegere boermarkte grenzen. Ook de Drentse taal komt aan bod.	
Huis Terheijl – van strafkolonie tot woonhuis	Tijd van steden en staten	De leerlingen reconstrueren met oud beeldmateriaal de bouwgeschiedenis van Huis Ter Heyl.	Verdiepende opdracht over de monniken van klooster Aduard, die naar Ter Helle gestuurd werden.
Kerk en geloof – Heiligen en oude dorpskerken	Tijd van steden en staten	Naar welke heiligen zijn de oude kerken in de gemeente Noordenveld genoemd? Hoe ziet een kerk er van binnen uit? En welke verschillen zijn er tussen een katholieke en protestantse kerk?	De katholieke kerk in Veenhuizen: de leerlingen maken kennis met de geschiedenis van de Grote Kerk in Veenhuizen.
Havezate Mensinge – Een huis van grote heren	Tijd van steden en staten	De leerlingen ontdekken hoe de rijke bewoners van de havezate vroeger leefden.	Huis te Peize: ook Peize had een havezate. Waar deze stond, ontdekken de leerlingen aan de hand van een oude kaart. Ook maken ze kennis met de kinderen die op de havezate leefden en onderzoeken ze wat nu op de plek van Huis te Peize staat.
Hopteelt – Bier als drinkwater	Tijd van steden en staten	De leerlingen spelen een spannend spel over de hopteelt. Welk tweetal heeft als eerste vijf biertjes gebrouwen?	
Jaarmarkt – Veemarkt en feest	Tijd van steden en staten	De leerlingen ontdekken welke verschillen en overeenkomsten er tussen de jaarmarkt van vroeger en de jaarmarkt van nu zijn. Ook spelen zij de jaarmarkt na.	Een vervangende opdracht voor groep 7 en 8. De leerlingen schrijven een moderne versie van het Rodermarktlid.
Zwartendijksterschans – De Tachtigjarige oorlog	Tijd van ontdekkers en hervormers	De leerlingen ontdekken uit welke onderdelen een schans bestond. Daarna	De Zwartendijksterschans: in deze verdiepende opdracht werken de

		spelen zij een aanval op de schans na.	leerlingen met een oude kaart, bekijken ze de bouw van de schans en maken ze een inlevingsopdracht. Ook bouwen ze de schans na met lego of blokken.
Turf steken – Fochteloërveen, een bijzonder natuurgebied	Tijd van ontdekkers en hervormers	Aan de hand van oud beeldmateriaal reconstrueren de leerlingen het steken van turf en ontdekken zij waar turf voor gebruikt werd. Ook wordt er een bezoek aan het Fochteloërveen gebracht.	Het Bunnerveen in Peize: de leerlingen ontdekken welke sporen van het turfverleden nog in Peize te vinden zijn.
Maatschappij van Weldadigheid - Veenhuizen	Tijd van burgers en stoommachines	Hoe was het om als weeskind in de kolonie Veenhuizen te leven? De leerlingen leven zich in een weeskind in, en schrijven een brief naar hun 'familie'.	De wezen die naar de kolonie in Veenhuizen gestuurd werden, kwamen vooral uit het westen van Nederland. De leerlingen reconstrueren de 'wereldreis' die deze kinderen maakten aan de hand van oude bronnen.
Johannes Tonckens – Familie van burgemeesters	Tijd van burgers en stoommachines	De leerlingen onderzoeken hoe de gemeenten in de tijd van Johannes Tonckens bestuurd werden en spelen een raadsvergadering na.	Hoe wordt de gemeente Noordenveld nu bestuurd?
Ontwikkeling van het landschap – van heidegrond tot landbouwgrond	Tijd van burgers en stoommachines	Aan de hand van oude en nieuwe kaarten laten de leerlingen zien hoe het landschap en de functie van het landschap veranderde.	Geen extra werkbladen
Het armenwerkhuis – opvang voor arme mensen	Tijd van burgers en stoommachines	Leven in een armenwerkhuis of op in een plaggenhut op de heide? De leerlingen onderzoeken de voor- en nadelen van beide door het schrijven van	Het armenhuis van Roden, Peize en Norg: Welke kenmerkende elementen zie je terug in de architectuur van een armenhuis? Welke functie hebben de armenhuizen nu? Is er

		een brief.	veel aan de gebouwen veranderd of juist weinig?
Molens – Olie- en korenmolens in Drenthe	Tijd van burgers en stoommachines	De leerlingen onderzoeken wat voor soort molens er in de gemeente Noordenveld te vinden zijn.	Geen extra werkbladen
Hindericus Scheepstra – leren lezen met aap, noot, mies	Tijd van burgers en stoommachines	De leerlingen zien op welke manier Scheepstra vernieuwend was in zijn lesmethodes. Vervolgens benoemen de ze de verschillen en overeenkomsten tussen scholing in de tijd van hun grootouders, ouders en zichzelf.	Welke sporen van Hindericus Scheepstra zijn er nog in Roden te vinden? Let op: bij opdracht 3 hoort een extra werkblad.
Gemeentehuizen – van drie oude gemeenten naar een nieuwe gemeente Noordenveld	Tijd van burgers en stoommachines	De leerlingen doen onderzoek naar oude gemeentewapens en kijken welke onderdelen terugkomen in het nieuwe wapen. Ook proberen ze een antwoord op de vraag te vinden wat er met de oude gemeentehuizen is gebeurd.	Geen extra werkbladen
Veenhuizen als gevangenisdorp – van gesticht naar gevangenis	Tijd van burgers en stoommachines	De leerlingen doen onderzoek naar het dagelijks leven in de gevangenis.	Deze les gaat over gewetensgevangenen. De leerlingen schrijven via Amnesty International een kaart naar een gevangene.
Verkeer en vervoer – van zandweg tot snelweg	Tijd van burgers en stoommachines	De leerlingen ontdekken verschillen tussen reizen vroeger en nu en spelen het spannende tolspeel. Wie de meeste muntjes heeft verzameld, is de winnaar.	Het tolhuis van Peize (2x), Nietap, Foxwolde en Roden: de leerlingen maken kennis met vervoersmiddelen van vroeger, zoeken op een oude kaart uit waar het tolhuis lag en gaan rekenen met toltarieven. Ook kijken

			ze naar de typische architectuur van een tolhuis en onderzoeken ze hoe de tolhuizen er nu uit zien. Is er veel aan deze huisjes veranderd?
Sporen van de Tweede Wereldoorlog – Monumenten en andere overblijfselen	Tijd van de wereldoorlogen	De leerlingen maken een presentatie over een monument dat met de Tweede Wereldoorlog te maken heeft.	De leerlingen werken een gebeurtenis uit de Tweede Wereldoorlog in hun woonplaats uit tot een fictief verhaal, een krantenartikel of een stripverhaal.
Gasopslag Langelo – Aardgas in Drenthe	Tijd van de televisie en de computer	De leerlingen oefenen met debatteren over de komst van de gasopslag bij Langelo.	De leerlingen verdiepen zich in de huidige problematiek rondom de gasopslag in Langelo en het risico op aardbevingen.

Nodig

Computers met internet, printer

NB: die materialen die per opdracht nodig zijn, staan bij de opdracht zelf vermeld.

Tijd

Een les in de klas kost ongeveer 45-60 minuten. De excursies kosten ongeveer een dagdeel.

Werken met de opdrachten

U kiest van te voren de vensters die u met uw klas wilt behandelen. De teksten die de leerlingen moeten lezen, staan op de website van de canon van Noordenveld. De opdrachten zelf staan op de website van [Cultuureducatie Noordenveld](#). In de opdrachten vinden de leerlingen links, die doorverwijzen naar de desbetreffende tekst op de canonwebsite. Om de antwoorden te noteren, hebben de leerlingen de uitgeprinte versie van het opdrachtenblad nodig. Door deze werkbladen in een mapje te bewaren, ontstaat in de loop ter tijd een persoonlijk erfgoedboekje.

Het Drents

Op de website van de canon wordt bij een aantal vensters verwezen naar teksten in het Drents. Deze vindt u per venster in de handleiding. Wanneer u extra aandacht wilt besteden aan de Drentse taal kunt u contact opnemen met het Huus van de Taol. Zij hebben verschillende mogelijkheden voor het onderwijs, zoals projecten of lessen in de klas.

Neem voor meer informatie contact op via:

Huus van de Taol

Wattweg 2a

9411 PX Beilen

0593 371010

Kaarten en Google maps

Bij een aantal opdrachten wordt voor leerlingen verwezen naar Google maps. Ze moeten hier bijvoorbeeld hun eigen dorp opzoeken. Opdrachten waar leerlingen op locatie kunnen gaan kijken, kunnen eventueel ook via Google maps en/of streetview worden uitgevoerd. In plaats van een foto maken de leerlingen dan een printscreen om op hun werkblad te plakken.

Bij veel opdrachten hoort historisch kaartmateriaal. Deze kaarten zijn na printen en/of kopiëren niet altijd even goed leesbaar. Om dit op te vangen kunt u de afbeeldingen tijdens het maken van de opdrachten ook op het digibord projecteren en eventueel vergroten.

1. Hunebedden en grafheuvels

Antwoorden

Opdracht 1

Welk hunebed staat het dichtst in de buurt van jouw school?

Afhankelijk van de locatie van de school: Steenbergen, Westervelde of Zeijen.

Alle hunebedden hebben een nummer gekregen. Welk nummer heeft dit hunebed?

Afhankelijk van de locatie van de school: D1, D2 of D5.

Bijnaam hunebed Schoonoord: De Papeloze Kerk

Dit hunebed wordt zo genoemd omdat: er vroeger (in de 16^e eeuw) geheime kerkdiensten werden gehouden. De predikant preekte vanaf het hunebed.

Opdracht 2

a) Vrij antwoord

b) Zie filmpje hunebed.

Opdracht 3

a) Afhankelijk van locatie: D1, D2 of D5.

b) Vrij antwoord

Antwoorden extra lesblad

Opdracht 1

a) 1, 4 en 5 zijn goed.

Opdracht 2

a) Afbeelding 2 en 6 zou je tegen kunnen komen in een grafheuvel.

Opdracht 3 en 4

Eigen antwoord

Tips

Deze les kunt u ook op locatie in het Hunebedcentrum geven.

Op de website van de landelijke canon vindt u canonclips en aanvullende tips over dit venster.

Ga hiervoor naar: <http://www.entoen.nu/hunebedden>

Op de website van Cultuureducatie Noordenveld staat een extra lesblad over de grafheuvels in het Tonckensbos, bij Norg. Hier zijn een veertigtal grafheuvels te vinden.

De aflevering van Het Klokhuis over grafheuvels sluit goed bij dit opdrachtenblad aan. U vindt de aflevering hier: <http://www.schooltv.nl/video/het-klokhuis-grafheuvel/>

Drentse Taal

Hunebed

De witte nevel laag op 't veld

En zuumde tot de zun

Vanaachter 't hoge eikenholt

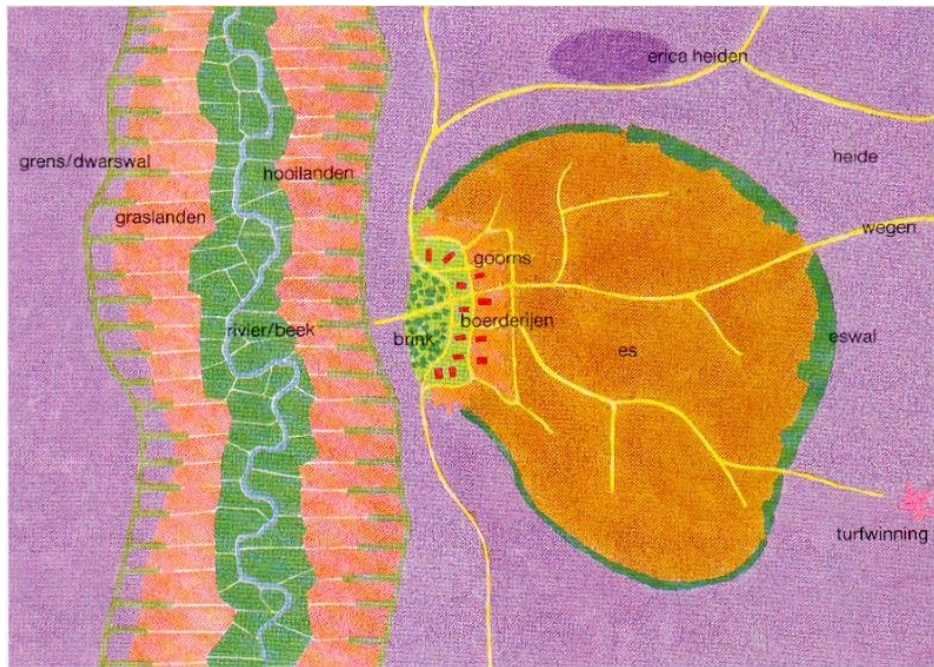
Zien grote raais begun.
Doe druigen zie heur lichte last
De keunink van heur laand
En luiten hom veurzichtig deel
Op 't schone gele zaand.
Zie sleuten met heur leste vlint
De smale deurgang dicht
Mét zung een liester 't eerste leid
In 't bleike mörgenlicht.
Zie gungen weer deur 't natte veld
Heur vouten gungen traog
Zie huverden en vunden neit
Een inde an heur vraog.

Oet: Winter op de Paaizermoo - Peter van der Velde

2. Esdorpen

Antwoorden

Opdracht 1

Opdracht 2

De leerlingen leggen uit waarom hun eigen dorp volgens hun wel of geen esdorp is. In het antwoord kunnen elementen uit opdracht 1 voorkomen zoals brink, es, boerderijen.

In de tekening is te zien dat:

- De kerk in het midden van het dorp ligt
- Boerderijen rondom de kerk liggen
- Akkertjes aan de rand van het dorp, op de es liggen

In de tekening is te zien dat:

- De kerk in het midden van het dorp ligt
- Boerderijen rondom de kerk liggen
- Akkertjes aan de rand van het dorp, op de es liggen
- De dobbe op de brink ligt

Opdracht 3

Eigen antwoord

Tips

Voor de route kunt u contact opnemen met de receptie van Boscamping Langeloërduinen. Aan de receptie is de route voor €0,50 per route te koop.

Contactgegevens:

Boscamping Langeloërduinen

Kerkpad 12

9331 AC Norg

0592-612770

info@boscamping.nl

3. Boermarke

Antwoorden

Opdracht 1

Over de dood gevonden vrouw Lebbe, op wiens grond was ze gevonden en wie moest haar begraven?

Eigen antwoord.

Opdracht 2

Op de grote wijde veenachtige heide,
die vroeger de dorpen Norg en Vries scheidde
liep een oude halfblinde vrouw.
Joh, het was zo koud en de lucht was zo grauw.
Alleen net boven de horizon,
Was de lucht paars gloeiend.
Soms tikten fijne hagelstenen
op de heide, berken, elzen en gagel.
Stijf onder de arm wat bedelwaar
en een hoofddoek over het grijze haar,
strompelde de oude Lebbe langs het heidepad
door en door koud en door en door nat.
Ze wilde zo graag wat rusten – maar waar?
ze voelde zich zo vreemd – zo raar.
Toe maar – even zitten, aan de kant van het pad,
al was het ook wat vochtig, al was het ook wat nat.
Zij zat, ze viel om zonder pijn, zonder strijden,
werd de oude Lebbe verlost uit haar lijden.

Opdracht 3

Eigen antwoord.

Drentse taal

Van Lammert Braaksma [1891-1963] geboren in Vries, laoter schoulhoofd in Assen.

De lebstaok

Op de grote wiede veenachtige heide,
Dee vroeger de dörpen Nörg en Vreis scheidde
Leup `n olde haalfblinde vrouw
Jong, `t was zo kold en de lucht was zo grauw.
Onder an de kim allennig,
Was de lucht sangen en glennig.
Amets tikkelde wat fiene haogel
Op heide en barken en elzen en gaogel.
Stief onder d'aarm wat bedelwaor
En de tipdook over `t grieze haor,
strompelde d`olde Lebbe langs `t heidepad
Deur en deur kold en deur en deur nat.
Ze wol zo geern wat rusten - maor waor?
Ze veulde zuch zo vrumd - zo raor.

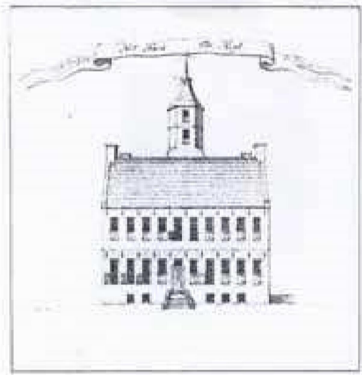
Toe maor - even zitten, an de kaant van `t pad,
Al was `t ook wat vochtig, al was `t ook wat nat.
Zij zat, zij glee om en zunder pien, zunder strieden,
Wör d`olde Lebbe verlöst oet heur lieden.
`t Liek wör de aander dag vonden
deur Starke, de scheper van Nörg en zien honden
noe wassen die Nörger markegenoten
neet riek - en heel zunig; `t kun heur begroten:
`t kisten - `t begraoven - en eerst al dat haolen.
"wel deksel," zee `t volk, "moe wij dat betaolen?"
Maor `t was mor een dag of wat zörg
Veur `t volk oet `t kerspel van Nörg
Want Lebbe was vunden, zo zee noe Jan Starke
"nog krek... in de Vreizer marke"
de Vreezer boeren meuken gien bezwaor
en begreuve de aole Lebbe - maor
er stun veurdan as scheidingsbaok
in `t veld een eken "Lebbestaok"
en `t kostte de Nörgers, zo is mij verteld
verscheidene bunder best heideveld.

Lammert Braaksma

4. Huis ter Heyl

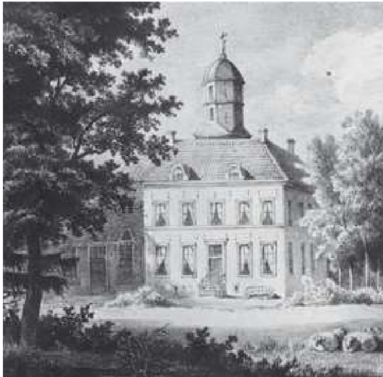
Antwoorden

Opdracht 1

1500 Bijgebouw klooster Aduard met kapel

1560 slot met toren: Tekening: richtlijn gebouw 1790, maar dan zonder bijgebouwen.

1790 Havezathe verbouwd en opgeknapt met woning voor koetsier en hovenier

1860 Boerderij gebouwd op de plek waar Huis Ter Heyl heeft gestaan

Antwoorden extra lesblad Huis ter Heijl

Opdracht 1

- Bijvoorbeeld: de spelling, letters, weinig infrastructuur, de kaart is in zwart wit.
Tip: praat met de leerlingen over de verschillen in spelling.

- b) Links bij het water
- c) Monnik
- d) Verticaal geschreven, boven Meden
- e) –

Opdracht 2

- a) Turf en klei afgraven, land ontginnen
- b) Turf: de kachel mee stoken, op koken. Klei: stenen bakken voor het klooster in Aduard en om het Huis Terheyl te bouwen.
- c) Vierkant huis met een grote binnenplaats. Het heeft een rood dak. Achter staat een ander klein huisje.
- d) Er is veel natuur, er loopt een weg. Behalve het onderkomen van de monniken en een ander huisje links, wonen er geen andere mensen. Het is een afgelegen gebied.
- e) De weg loopt schuin van linksonder naar rechtsboven.
- f) Lopen om het erf heen en voor het erf langs (lange vaart)
- g) Antwoord 4

Opdracht 3

Niet – straf – turf en klei afgraven – zwaar – huis

Opdracht 4

Eigen antwoord

Tips

Op de website van Cultuureducatie Noorderenveld vindt u een verdiepend werkblad over Huis ter Heyl.

Marja Kiel en Willy van der Schuit, *Wandelen in Terheijl. Op stap met de monniken* (2017). Dit boekje combineert een spannend verhaal van een verdwenen monnik met een bijna zeven kilometer lange wandelroute door bos, weide en de es rondom Huis Terheijl.

5. Oude kerken

Antwoorden

Opdracht 1

1. Zoek uit wie de heilige is van de kerk bij jou in het dorp.

De beschermheilige is:

Roden: Catharinakerk

Peize: Johannes de Doper

Norg: Margaretha

2. Wat voor bijzondere kenmerken heeft deze heilige?

De beschermheilige is bijzonder, omdat:

Roden: Catharina van Alexandrië was een heilige. Ze werd gezien als beschermster tegen de pest en ter bewaking van de kuisheid. Ook wordt ze soms gezien als beschermster tijdens de bevalling.

Peize: Johannes de Doper was een profeet en een van de volgelingen van Jezus

Norg: Margaretha van Antiochië was de beschermheilige van voedsters, verpleegsters, vroedvrouwen en nierpatiënten.

Opdracht 2

Eigen antwoorden

Opdracht 3

Maak hiervoor gebruik van de plattegrond in het werkboek of gebruik onderstaande afbeelding.

Antwoorden extra werkblad

Opdracht 1

- a) Arme – idereen – kerken – katholieken – protestanten
- b) Het gebouw rechts en het gebouw in het midden
- c) Eigen antwoord, bijvoorbeeld de vorm

Opdracht 2

- a) De grote kerk rechts is de nieuwe kerk
- b) Bijvoorbeeld: groter, andere vorm, hoger, andere vorm van de ramen
- c) Bos op de achtergrond, kale grasvlakte op de voorgrond

Opdracht 3

Orgel – kerkbanken – kleurrijk – schilderijen – altaar – hoge ramen – glas in lood – kaarsen – kruizen

Opdracht 4

Eigen antwoord

Tips

Op de website van Cultuureducatie Noordenveld vindt u een extra werkblad over de katholieke kerk in Veenhuizen.

Voor een bezoek aan de kerk onder leiding van een gids kunt u contact opnemen met de historische vereniging Norch, Peize of Roon.

Contactgegevens:
Historische vereniging Norch
www.hvnoch.nl

Historische vereniging Pezie-Peize
De Pol 27
9321 VB Peize
tel: 050-5032190
contactpersoon: Mevrouw H.A. Ebbinge (secretaris)

Historische Vereniging Roon
<https://www.historischeverenigingroon.nl/>

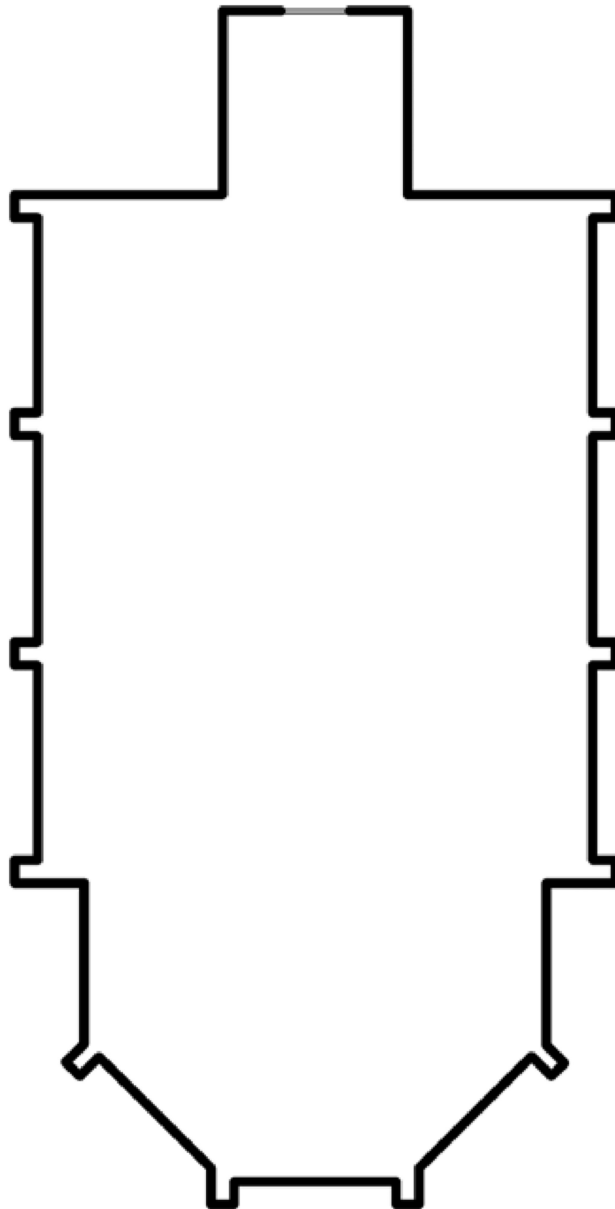
Voor een bezoek aan de Grote Kerk in Veenhuizen (groepen groter dan 15 personen) kunt u contact opnemen met:

Grote Kerk Veenhuizen
Postadres:
Hoofdweg 116
9341 BK Veenhuizen

Lokatie Adres:
Kerklaan 6 – Veenhuizen

0592-388669
contact@grotekerkveenhuizen.nl

Plattegrond van een kerk (opdracht werkboek)

Oude foto oude en nieuwe kerk Veenhuizen

(extra
werkblad
opdracht
2)

6. Havezate Mensinge

Antwoorden

Opdracht 1

1. De havezate
2. Het koetshuis
3. De koetsierswoning
4. De gracht

Tip: praat met de leerlingen over de functie van het koetshuis en de koetsier. Wat voor werk doet een koetsier? Waarom woont hij op zo'n prominente plek op het landgoed? Hoe verhoudt dit zich tot de auto van nu?

Opdracht 2

Van links naar rechts:
Bibliotheek – boek lezen
Salon – thee drinken
Slaapkamer – slapen
Keuken – koken
Grote kamer - dineren

Antwoorden extra lesblad

Opdracht 1

- a) Bijvoorbeeld: spelling plaatsnamen, lettertype, minder wegen, geen grote dorpen of steden, geen spoorlijnen etc.
Tip: praat met de leerlingen over de spelling van de plaatsnamen. Wat valt op? Bijvoorbeeld: Peize is geschreven als Peiffe.
- b) Volg de zwarte lijn in het midden van de kaart. Bovenin ligt Thuys te Peiffe.
- c) Eigen antwoord.

Opdracht 2

Eigen antwoord

Opdracht 3

- a) Rechts achter, op de middenlijn van het schilderij.
- b) Tete Maria is het meisje links, Zeino Abel is de jongen rechts, Justina is het onderste meisje.
- c) 300 jaar
- d) Fotografie bestond toen nog niet.
- e) Ze dragen dezelfde kleding als volwassenen.

Tip: Laat de leerlingen het schilderij goed bekijken. Geef ze daarna als huiswerkopdracht mee dat ze het schilderij op een moderne manier gaan namaken: via een foto. Op de foto moet het huis te zien zijn en de leerling samen met broertjes en zusjes. Laat de leerlingen in de klas de foto's met het schilderij vergelijken. Welke verschillen en overeenkomsten kunnen zij benoemen?

Opdracht 4

- a) Eigen antwoord

- b) Bijvoorbeeld: de bakstenen, het wapen (gevelsteen), de ramen: deze zijn zo hoog dat ze duidelijk uit een groter huis komen.

Tips

Voor een bezoek kunt u contact opnemen met Havezate Mensinge.

Contactgegevens:
Havezate Mensinge
Mensingheweg 7
9301 KA Roden
Telefoon:
050-5015030
info@mensinge.nl

Op de website van Cultuureducatie Noordenveld vindt u een extra werkblad over Het Huis van Peize.

7. Hopteelt

Tips

Voor een bezoek aan de hoptuin kunt u contact opnemen met IVN Peize. Actuele contactgegevens zijn te vinden via:

www.ivn.nl/afdeling/peize/ivn-peize

8. Jaarmarkten

Antwoorden

Opdracht 1

Juist – onjuist - onjuist – onjuist

Opdracht 2

Jaarmarkt nu	Jaarmarkt vroeger
<ul style="list-style-type: none">- Grote kermis- Weinig verkoop van vee- Vooral warenmarkt- Meerdere dagen- Aankomst over de weg met vrachtauto's	<ul style="list-style-type: none">- Kleine kermis- Veel verkoop van vee- Kleine warenmarkt- 1 dag- Aankomst over water of over de weg met paard en wagen

Antwoorden extra opdracht

Opdracht 1

Elke plaats het zo zien daogen met een feest of festein.

Elke plaats heeft zo z'n dagen met een feest of een festijn.

Maar van al die plaats en is toch Roden zeker nummer ein.

Maar van al die plaatsen is Roden zeker nummer één.

Wat hier zoal kan gebeuren ja dat weit toch iedereen.

Wat hier zoal kan gebeuren, ja dat weet toch iedereen.

Daarom zing'n wai'j met elkander vlot en vrolijk dit refrein.

Daarom zingen wij met elkaar vlot en vrolijk dit refrein.

Het grootste feest is Ronermarkt er is gien ein die denkt an't wark.

Het grootste feest is Rodermarkt. Er is geen een die denkt aan het werk.

De lol voert dan de boventoon op Ronermarkt bij ons in Roon.

De lol voert dan de boventoon op de Rodermarkt bij ons in Roden.

't Beursbestuur en volksvermaaken, zaakenkring en nog een paar,

Het beursbestuur en de volksvermaken, de zakenkring en nog een paar,

zörge veur dat groots gebeuren veur de mooiste week van't jaor.

Zorgen veur dat groots gebeuren veur de mooiste week van het jaor.

De parade is fantastisch de beurs 't kieken dubbel weerd.

De parade is fantastisch de beurs het kijken dubbel weerd.

Maor het middelpunt van alles dat is toch de dag van 't peerd.

Maar het middelpunt van alles dat is toch de dag van het paard.

Opdracht 2

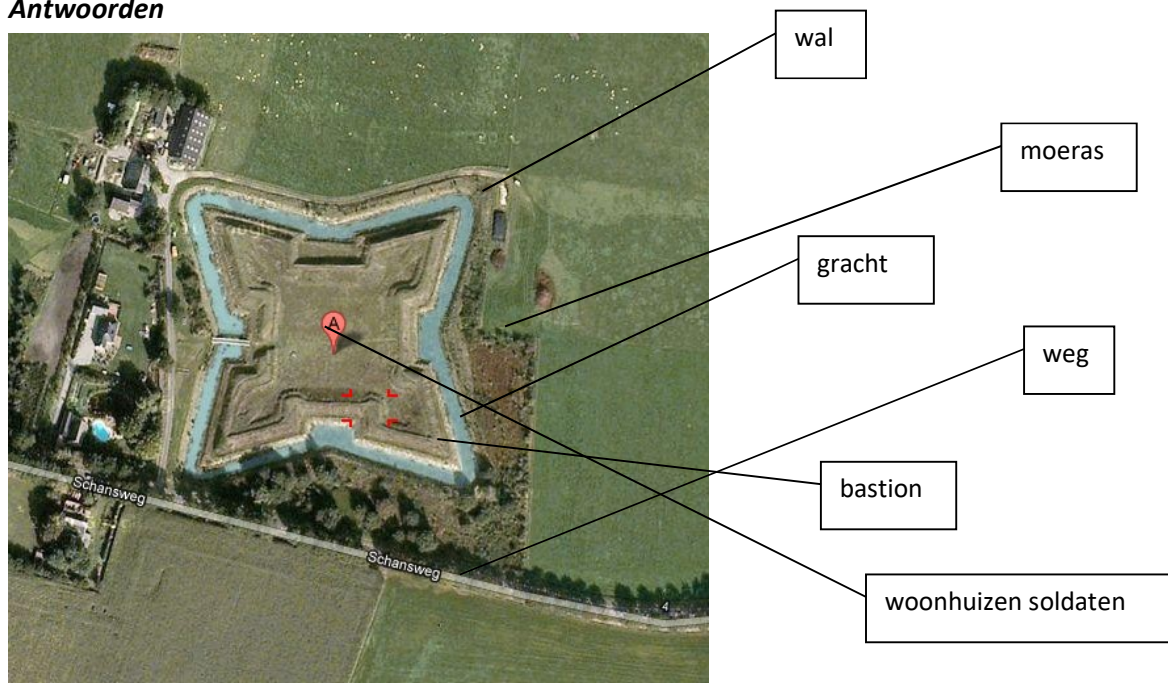
Eigen antwoord.

Tips

Op de website van Cultuureducatie Noordenveld is een alternatieve opdracht 3 te vinden, speciaal voor groep 7 en 8.

9. Zwartendijksterschans

Antwoorden

Antwoorden extra werkblad

Opdracht 1

- Bijvoorbeeld: spelling, handgeschreven, lettertype, weinig infrastructuur, plaatsen missen.
- De oranje lijnen zijn de wegen.
- Heel weinig
- Langs de weg. Makkelijk voor de aan- en afvoer van soldaten en materialen.

Opdracht 2

- Dit was overal voor handen.
- Bijvoorbeeld: duur, kost veel tijd om te maken, zwaar om te vervoeren
- Links boven zie je de schans in het wapen
- Eigen antwoord, bijvoorbeeld trots op het verleden

Opdracht 3

Bijvoorbeeld:

Spaanse soldaat: Stelletje lafbekken, verschuil je maar lekker achter die schans. Wij nemen hem straks toch wel in. En dan marcheren we in één keer door naar Groningen.

Opstandeling: Knoflookvreeters! Kom maar op. Wij houden jullie tegen en hakken jullie genadeloos in de pan.

Opdracht 4

Eigen antwoord

Tips

Voor een rondleiding bij de Zwartendijksterschans kunt u contact opnemen met de Historische Vereniging Norch of Drents Landschap.

Contactgegevens:

Historische Vereniging Norch
Actuele contactgegevens zijn te vinden via
www.hvnorch.nl

Het Drents Landschap
Kloosterstraat 5
9401 KD Assen
0592-313552
info@drentslandschap.nl

Op de website van de canon van Noordenveld is een verdiepend werkblad over de Zwartendijksterschans te vinden.

Drentse taal

Zwartendijksterschans

De schans lat alle hoeken zien en is uutteld,
de eerden wallen rondt een nutteloze deel.
Zinloos monument van lang veurbij geweld.
In 't veurjaor kleurt de brem het schootsveld geel.

Een net trouwd stel lat op de brug de foto's maken;
speuls holdt hij zien verovering boven de gracht.
Eelsk lat zij hum het zuut der overwinning smaken,
genietend van de toekomst die heur beiden wacht.

Een mooie dag. Zul ien van heur nog weten
hoe 't hier ooit hopman Meijerinck vergung:
een koegel deur zien heufd en haost vergeten?

En wel wet nog de wanhoop en de pien,
het ongeleuf dat iens zien lief beving
toen zij vernam dat zij hum nooit weerum zul zien?

10. Turf afgraven

Antwoorden

vervoeren van turf via kanalen

turf steken

turf kruien van zetveld naar boot

turf stapelen

Goede volgorde:

Turf steken

Turf kruien van steekplaats naar zetveld

Turf stapelen

Turf kruien van zetveld naar boot

Vervoeren van turf via kanalen

Antwoorden extra lesblad Veenhuizen

Opdracht 1

- Neyen Oorter Veen
- rechts onder
- het ligt vlakbij een veengebied
- Een dorp bestaat uit huizen. De huizen liggen naast het veen; het wordt Veenhuizen genoemd.

Opdracht 2

- Vaart ligt rechtsonder op de kaart.
- Er waren weinig wegen; vervoer over water ging het snelste.
- Verschil: er ligt nu een asfaltweg naast de vaart.
Overenkomst: de vaart ligt er nog steeds
- Turf

- e) Fochteloërveen
- f) Turf werd gebruikt als brandstof voor de kachel en om op te koken.

Opdracht 3 en 4

Eigen antwoord

Antwoorden extra lesblad Peize

Opdracht 1

Bunnerveen, voorste veen, achterste veen, veenkamp, het veen, witteveen, bongeveen

Opdracht 2

- a) Links boven, naar midden toe
- b) Onder Altena, loopt naar het zuiden
- c) Je ziet nu allemaal weilanden ipv veengebied.

Opdracht 3 en 4

Eigen antwoord

Tips

Het is mogelijk om onder begeleiding van een boswachter het Fochteloërveen te bezoeken. Kijk voor meer informatie op www.natuurmonumenten.nl of neem contact op met het bezoekerscentrum in Fochteloo.

Natuurmonumenten
06-15 26 16 61

Bureau De Kraanvogel
Fochteloërveen 10
8428 RR Fochteloo
0516-588589

Op de website van Cultuureducatie Noordenveld is een aangepaste versie van het werkblad te vinden voor scholen in en rondom Peize en Veenhuizen.

Drentse taal

Edder en slang

Aj in Drenthe bezondere dieren zeein willen, kuj vanzölf naor de dierentuun in Emmen gaon. Daor hej ja tiegers, aopen, eulifanten en aal zukswat meer. Mor in de Drèentse natuur lopen en krupen ok genog dieren die bezunder binnen en diej zo dag en deur in joen dörp of stad niet tegenkommen. Wat docht ij van de das en de vos en der binnen mèensken die zeggen dat 't niet laang meer duren zal of der lopen hier ok wilde zwienen en wolven.

Wurgslangen en raotelslangen hej in de dierentuun ok, mor in Drenthe kommen vanolds ok driei verschillende soorten slangen veur; de gladde slang, de ringslang en de edder. De haozelwörm, die in 't Drèents ok 'eeswörm', 'haezelwörm' en 'hazelwörm' neuimd wordt, zöt der oet as een slang mor is èengeljik een evertas en dat is een Drèents woord veur hagedis.

- De haezelworm is veule kleiner as een slange. (Diever)
- Dei slange het ein zigzagstrebe over de rugge. (Emmer Erfcheidenveen)

De woorden edder en adder binnen familie van 't Duitse 'Natter' en 't Freeise 'njirre'. In die taalen begunt 't woord met een n. Dat die n der in 't Drèents en 't Nederlands niet meer veursteeit, komp omdat de taalgebrukers in de loop van honderden jaoren 't geveuil hadden dat die letter -n bij het lidwoord heurde; 'een nadder' of 'een nedder' wör 'een adder' of 'een edder'. Een geval van verkeerde woordscheiding. Dat is met meer woorden gebeurd. Zo was de 'arreslee' eerder een 'narrenslee' en de 'okkernoot' (walneut) eerder een 'nokernoot'.

- Niet in die lange heide lopen, der kun wel ies een edder zitten. (Sleen)

De edder is de eenige slang in Nederland die giftig is. Reden waarom mènsen benauwd waren veur de edder. In Drenthe kommen onder andern op 't Fochteloërveen nog populaotsies edders veur, mor je heuven niet benauwd weden dat een edder, zoas ze vrogger beweerden, zien staart in de bek stek en joe dan as een hoepel aachternao komp.

De edder preuift met zien tong, die stek e oet de bek en bewög e gauw hen en weer. Oet de volgende zinnegies oet het Woordenboek van de Drentse Dialecten blik dat de tong van een slang in 't Drèents een vlim neuimd wordt. Het is familie van het Nederlandse woord 'vlijm' dat scharp messie beteeikent.

- Het vlimmegie kwam hum uut de bek. (Noordscheschut)
- Hij stak mij het vlim in het enkel en speide het venien in het bloed.

reageren: info@huusvandetaol.nl

bron: dr. G.H. Kocks - Woordenboek van de Drentse Dialecten

11. Maatschappij van Weldadigheid

Antwoorden

Opdracht 1

Verschillende antwoorden mogelijk. De leerlingen kunnen verschillen ontdekken op het gebied van wonen, werken, uiterlijk (kleding), naar school gaan, vervoersmiddelen, etc.

Antwoorden extra werkblad

Opdracht 1, 2, 3

- a) Links onder
- b) Veenhuizen rechts boven
- c) Blokzijl aan de Zuiderzee; lijn tekenen van Amsterdam naar Blokzijl
- d) De Zuiderzee
- e) Het IJsselmeer
- f) Lijn tussen Blokzijl en Steenwijk. Probeer het water te volgen.
- g) Steenwijk – Frederiksoord
- h) Frederiksoord – Veenhuizen
- i) Amsterdam – Blokzijl = beurtschip (schilderij) Blokzijl – Steenwijk = platbodem (foto), Steenwijk – Veenhuizen = ossenwagen
- j) Ongeveer 2 – 2,5 uur met de auto
- k) 19 uur

Opdracht 4

- a) Verschillen: leven in de grote stad versus leven op het afgelegen onontgonnen Drentse platteland. Het weeshuis in Amsterdam is veel kleiner dan dat in Veenhuizen. De omgeving waarin de kinderen opgroeien verschilt.
- b) Overeenkomsten: opvang blijft in één gebouw.

Tips

Voor het maken van de opdracht uit het werkboek hebben de leerlingen een computer met toegang tot internet nodig. De informatie die de leerlingen nodig hebben, is [hier](#) te vinden.

Op de website van Cultuureducatie Noordenveld is een extra werkblad te vinden over de reis die de weeskinderen van Amsterdam naar Veenhuizen maakten.

Suzanna Jansen schreef het boek Het pauperparadijs. Een familiegeschiedenis dat o.a. over het leven in de kolonie Veenhuizen gaat. Van dit boek is een toneelstuk gemaakt, waarin het oude verhaal van de koloniën op moderne wijze verteld wordt. Op www.hetpauperparadijs.nl zijn filmpjes, foto's en achtergrondinformatie te vinden die als verdieping in de les ingezet kunnen worden.

12. Johannes Tonckens

Antwoorden

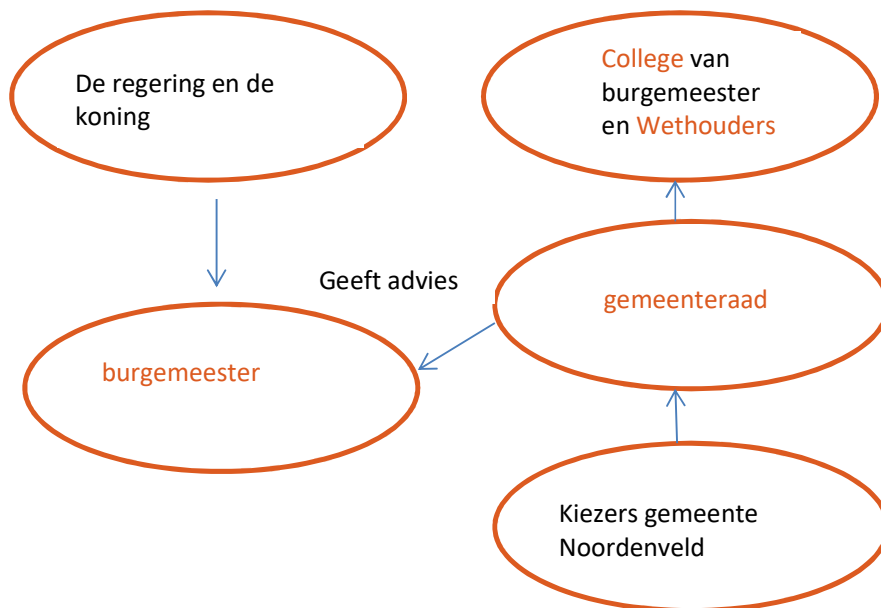
Opdracht 2

1. gemeentehuis
2. burgemeester
3. pet
4. brink
5. tonckensborg
6. dorpskroeg
7. paard en wagen

Antwoorden extra werkblad

Opdracht 1 en 2

- a) Bijvoorbeeld: het is een grote zaal met in het midden een grote ovalen tafel. Op de tafel staan microfoons. Er is een spreekgedeelte met een verhoging. Aan de tafel zitten mensen. Ook zitten er mensen aan de zijkant toe te kijken.
Overeenkomst: nog steeds openbaar, iedereen mag toekijken.
Verschil: de vergadering is niet langer in de dorpskroeg maar in het gemeentehuis.

Opdracht 3 en 4

Eigen antwoord.

Tips

Op de website van Cultuureducatie Noordenveld is een verdiepend lesblad te vinden over de gemeente van nu.

13. Ontwikkeling van het landschap

Antwoorden

Opdracht 1 en 2

1638	1900	2017
Woeste grond	ontginning	moderne landbouw
moeras	Kunstmest	grote landbouwmachines
schaapsherder	productiebos	herstel van natuurgebieden
veel heide	turfwinning	grote melkfabrieken
schaapskuddes	kleine zuivelfabrieken	
kleine dorpen	eenvoudige landbouwmachines	
zelfvoorzienende boeren	veenarbeiders	
	werkkampen	
	kanalen	

Opdracht 3

Eigen antwoorden

14. Armenhuizen

Antwoorden

Opdracht 1

Eigen antwoord.

Antwoorden extra werkblad

Opdracht 1

Armenhuis – huismoeder – land – naaien – breien (of breien – naaien)

Opdracht 2

- a. Peest: 135 jaar, Peize en Roden: 140 jaar
- b. Roden: 5 ramen, 2 deuren; Peize: 8 ramen, 2 deuren, Peest: 7 ramen, 2 deuren
- c. De gebouwen bestonden uit verschillende kamertjes voor de armen.

Opdracht 3 en 4

Eigen antwoorden

Tips

Op de website Cultuureducatie Noordenveld zijn verdiepende werkbladen te vinden over de armenhuizen in Roden, Peize en Peest.

15. Molens

Antwoorden

Opdracht 1

1. poldermolen
2. watermolen
3. korenmolen
4. industriemolen

Molen Woldzigt is een olie- en graanmolen. Er kan graan worden gemalen en olie worden geslagen. Het is dus zowel een korenmolen als een industriemolen.

Opdracht 2

1. molen Paisermeul, dorp Peize, soort graanmolen
2. molen De Hoop, dorp Norg, soort korenmolen
3. molen Noordenveld, dorp Norg, korenmolen

Tips

Neem voorafgaand aan een bezoek contact op met de molen om afspraken over het bezoek te maken.

Contactgegevens:

Molen Woldzigt

050-5032198

www.woldzigt-roderwolde.nl

De Paiser Meul (Peize)

06-20716262

www.depaisermeul.nl/molen.html

Molen Noordenveld en Molen De Hoop (Norg)

www.norger-molens.nl/

Voor groep 5 kunt u deze les eventueel combineren met het project 'Drukte bij de molen' uit het cultuurmenu.

Drentse Taal

Gedichten Anne Doornbos en Anneke M.G. Mensen-Sieger
Spreekwoorden Abel Darwinkel

Woldzigt.

Over het zwaore, wit-besteuven holt
valt stoffig licht deur groezelige ruten.
Vanof de stelling hoog daor buten
hej zicht op madelaand en wold.

Hier binnenin slet stien veur stoet,
maor gunder an de raand stiet trots
een stienen slot, een rooie rots.
Tieken van gas en stadse overmoed.

Symbool van maakbaorheid, het weten
bijaans met zekerheid van wat hiernao
in dizze neie tied nog kommen zol.

Maor as Slochtern leeg is en vergeten
dan weeit het nog over de Paaizermao
en dreit de wieken in Rowol.

Anne Doornbos.

Paaizer meul

as 'n slecht gebit
wör ai saneerd
wat aold en aof was,
oet de schraanken
of verweerd
wör restaureerd

in aolde glorie
staoj nou weer
as 'n jong kerel
in veur je taok
het graon
maolen tot meel
en 't gaait je vaak
veur de wind
je wieken slaogen
heur slag

en elke dag
vannaais
vraog wai
an bakker Koning
keuning van de meul van Paais
geef ons heden
ons daogelks brood

wai binnen bliede
't volk van Paais
met je opstaon
oet de dood

Oet: Anneke M.G. Mensen-Siegers - *Vandaag* gedichten en praotverzen, Stichting Het Drentse Boek
1988.

Spreekwoorden met Molen

Hij hef een klap van de meule had. - Hij is niet goed wijs.

Dat is net wind op zien meul. - Dat is wind op zijn molen.

Dat is net koren op zien meul. - Dat is koren op zijn molen.

Hij kan aans niks liggen laoten as gloeiend iezer en meulensteinen. - Hij kan alles gebruiken. ook: Hij steelt als de raven.

't Meulenie wordt stomp. - Ik ben verzadigd, ik kan niet meer op.

As komp in de meul te pas. - Gezegd als iemand steeds maar veronderstellingen oppert en as zegt.

Het wèert de mulder weer op dak. - Er is veel wind.

De mulder zien knecht. - De wind.

Oons Laiven Heer het raore puten waor of e de meel indöt. - Onze Lieve Heer heeft vreemde kostgangers.

Hij hef een klap met de meulenwiek had. - Hij is niet goed wijs.

Zo hard as de onderste meulenstien. - Bikkelhard.

Die hef achter de meule scheten. - Hij ziet er slecht uit.

Oet: J. Oostijen - Japie, blz 43 Stichting het Drentse Boek 1982.:
Of heb ie soms ok al eheurd dat het schip mit geld in antocht is? Nee, mien jonge, het ligt nog niet bij de Echtense meule.

't Liekt himphamp in 'n watermeul, op een mosterdmeul. - Het lijkt nergens naar.

Een himpvamp op een kevortiesmeul. - Het is een vlag op een modderschuit.

Een mulder klaagt het miest over de wind, as het bladstil weer is.
Roelof Sieben Oet: Lachen döt niet zeer, de schierste snipsnaorderijen uut Oeze Volk.

Een meul mut wel malen, mar een mulder net niet.
Roelof Sieben, Oet: Lachen döt niet zeer, de schierste snipsnaorderijen uut Oeze Volk.

Als de muis in de meelzak zit, denkt zij, dat ze de molenaar zelf is. - Hij loopt met molentjes.

Zijn hoofd gaat als een molen. - Hij is opgewonden.

Je rommelt als een molen, maar ik zie geen meel. - Je doet wel belangrijk, maar ik zie geen resultaat.

Als het op is, is het malen gedaan. - Waar niets meer is, is ook niets meer te halen.

De molen naar de wind keren. - Zich gedragen naar de omstandigheden.

Om één schepel graan bouwt men geen molen. - Het belang is te klein voor veel inspanning.
Ook in de betekenis: Een oude man kan beter niet meer trouwen.

Om één mud koren te malen, moet men geen molen bouwen.

Het is een schone dag, zei de mulder, en het waaide. - Ieder preekt voor zijn eigen parochie.

Zolang de ezel zakken draagt, heeft de mulder hem lief. - Vleien gebeurt alleen als het voordeel op.

Hij wil blazen en het meel in de mond houden. - Hij wil wel delen in de winst, maar niet in de kosten.

Zonder water kan de molen niet draaien. - Als men moet werken, moet men ook wat te eten hebben.

Op Sint-Pieter zonneschijn, drinkt de mulder wijn. - Als op Sint-Pieterdag (29 juni) de zon schijnt,
zal de graanoogst prima zijn.

Hij is van bisschop maalder geworden. - Hij is arm geworden.

Dat zullen wij God en de molenaar laten scheiden, die scheiden zo veel.

Twee harde stenen malen zelden fijn. - Zonder verdraagzaamheid komt er van samenwerken niet
veel terecht.

Het koren van de molen zenden. - De klanten weggagen.

Die in de molen komt, wordt licht bestoven. - Men wordt beïnvloed door degenen met wie je
omgaat.

Hij wil twee molenstenen laten zwemmen. - Hij streeft iets onmogelijks na.

Gods molens malen langzaam. - De goddelijke gerechtigheid doet zich tenslotte toch gelden.

Hij werkt als een molenpaard. - Hij werkt hard, hij is onvermoeibaar.

Draaien als een molen. - Makkelijk van mening veranderen.

Dat ligt hem als een molensteen op het hart. (VD) - Dat bezwaart hem ten zeerste.

Het zit in de molen. - Er wordt aan gewerkt.

Ambtelijke molens draaien langzaam. - Besluitvorming gaat traag.

Die molen maalt langzaam. - Dat gaat traag.

Dat is al lang in de molen geweest. - Hierover is al lang geleden beslist.

De molen gaat niet om met de wind die voorbij is. - Voor wat in het verleden is gebeurd, hoeft
men nu geen maatregelen te nemen.

Alle molens vangen wind. - Hoe meer deelnemers of vennoten er in een zaak zijn, hoe minder er voor
iedereen te verdelen is.

Iemand in de maling nemen. - Iemand voor de gek houden.

Er maling aan hebben. - Zich er niets van aantrekken.

Hij zit in de maling. - Hij is in de war.

Een stille molen maalt geen meel. - Wie niet werkt, verdient niks.

Daar is wat in de molen. - Daar wordt iets kwaads gebrouwen

Het molentje draait, de baas gepaaid. - Als het werk zijn gang gaat, is de baas tevreden.

Tegen windmolens vechten. - Een gevecht voeren dat je niet kunt winnen. Tegen een onzichtbare vijand strijden zoals de Spaanse held Don Quichotte.

16. Hindericus Scheepstra

Antwoorden

Opdracht 1

- zwart wit, weinig plaatjes
- bijvoorbeeld: in kleur, het gaat over kinderen en een aap, meer verhalend en aansprekend. Past meer bij belevingswereld van de leerlingen.
- Eigen antwoord.

Opdracht 2

Schooltijd van opa en oma	Schooltijd van je ouders	Jouw schooltijd
Zitten in een bank naast elkaar zitten kroontjespen slaan als straf krijtbord radio weinig aandacht leesplankje hele grote klassen	tafels en stoelen naast elkaar zitten groepjes vulpen op de gang krijtbord tv computer lage ramen veel aandacht	tafels en stoelen naast elkaar zitten groepjes stabilopen op de gang digibord tv computer tablet lage ramen veel aandacht

- Op die van je ouders.
- Bijvoorbeeld: geen lijfstraffen meer.
- Bijvoorbeeld: er wordt nog steeds mbv een bord lesgegeven, als is dat bord nu vaak digitaal.
- Veel meer lessen worden gedaan mbv de tablet of de computer.
- Bijvoorbeeld: in groepjes zitten

Antwoorden extra werkblad

Opdracht 1

Eigen antwoord, bijvoorbeeld: Roden wil de herinnering aan mij graag levend houden.

Opdracht 2

Kersen

‘Mooie bruine kersen! Twaalf cent een pond! Koop! Koop! Mooie bruine kersen. Twaalf centen een pond!’

Wie roept daar zo? Ot loopt naar het raam. Ha!, hij ziet het al – een kersenkoopman! Een kar vol kersen. Wat veel en wat glimmen ze!

‘Koop, koop, mooie bruine kersen’, roept de kersenkoopman weer. [...]

Moeder lacht, ze gaat naar de deur. De kersenkoopman staat net voor hun huis. Ot loopt gauw naar de kar.

‘Zijn ze goed, koopman?’ vraagt moeder. ‘Niet zuur?’

De koopman geeft Ot een paar. Die hapt ze gauw op.

‘Mmm, lekker, heel lekker, moeder.’

‘Geeft u me dan maar een half pond’, zegt moeder.

Uit: Het boek van Ot en Sien.

Opdracht 3 (Let op, hier hoort een extra antwoordenblad bij)

- a) Links van het midden, verticaal
- b) Dwars op de Scheepstrastraat, rechts van het midden
- c) Onderaan, rechts van het midden
- d) Eigen antwoorden

Opdracht 4

- a) Geboren in Roden, overleden in Groningen
- b) 1859
- c) 1913. Hij is 55 jaar geworden
- d) Zijn vrouw

Tips

Nodig een opa of een oma van de kinderen uit om in de klas te vertellen over naar school gaan vroeger. Laat de leerlingen van te voren vragen bedenken.

Wilt u een bezoek aan het Scheepstra Kabinet brengen? Neem dan contact op met:

Mevrouw A. Meijeringh

0594-514224 of via de mail: info@scheepstrakabinet.nl

Verdere informatie is te vinden op de website: www.scheepstrakabinet.nl

Op de website van het [Scheepstra Kabinet](http://www.scheepstrakabinet.nl) vindt u allerlei materiaal om het bezoek op school voor te bereiden.

Voor meer informatie over de Ot en Sien wandelroute kunt u terecht bij de Historische Vereniging Roon www.historischeverenigingroon.nl

Op de website van Cultuureducatie Noordenveld vindt u een verdiepend werkblad over de sporen van Hindericus Scheepstra in Roden.

17. Gemeentehuizen

Antwoorden

Opdracht 1

Op het gemeentewapen van Norg staat een paard. In Norg wordt al eeuwen een paardenmarkt gehouden.

Op het wapen van Roden staan dennenbomen, een schop en een bijl. In Roden werden vroeger veel dennenbomen gekapt.

Op het wapen van Peize staat de hopbel. Vroeger was de hopteelt erg belangrijk voor de boeren in Peize. Hop wordt gebruikt bij het brouwen van bier.

Opdracht 2

- a. Eigen antwoord.
- b. Door de gemeentelijke herindeling (de gemeentes Peize, Roden en Norg werden samen Noordenveld) is er nog maar één gemeentehuis, dat staat in Roden.
- c. Gemeentehuis Roden: gemeentehuis
Gemeentehuis Norg: centrum voor bewoners Norg (Brinkhof)
Gemeentehuis Peize: bedrijven

18. Veenhuizen als gevangenisdorp

Antwoorden

Let op: op de website van Cultuureducatie Noordenveld is een antwoordformulier voor deze opdracht te vinden. Deze kunt u voor uw leerlingen uitprinten.

Onderzoeksvraag 1 – verschillende soorten gevangenissen

Wat is een gesloten inrichting?

In een gesloten gevangenis worden mensen opgesloten die gevaarlijk zijn en die goed bewaakt moeten worden.

Wat is een halfopen inrichting?

In een halfopen gevangenis zitten gevangenen die niet gevaarlijk zijn voor anderen en die ook niet zo snel zullen vluchten. Zij mogen buiten de poort werken, bijvoorbeeld in de groenvoorziening.

Wat is een open inrichting?

In een open gevangenis zitten gevangenen die hun straf er bijna op hebben zitten. Deze gevangenissen zijn bedoeld om hen langzaam te laten wennen aan het vrij zijn. De gevangenen werken door de week voor een baas en mogen in het weekend op verlof.

In wat voor gevangenis zou jij wel eens een kijkje willen nemen en waarom?

Eigen mening

Onderzoeksvraag 2 - Hoe ziet een cel er uit?

Maak een tekening van de plattegrond van een cel met de standaard meubels erin.

Leerlingen baseren hun tekening op deze informatie:

Een cel is ongeveer 10 m². Er zijn een wc en wastafel en er staan een bed, een kast, een tafel en een stoel. Op een vaste plek aan de muur mag een gevangene posters en foto's hangen. Alle cellen hebben een raam. Tegenwoordig mogen gevangenen een tv, radio en een koelkastje op cel. Deze moeten zij huren van het geld dat ze verdienen met werk. De gevangenissen bepalen zelf wat er nog extra op cel mag. In de ene gevangenis is dat bijvoorbeeld een kanariepietje, in de andere een kamerplant.

Maak een lijstje van spullen die een gevangene niet mag hebben, maar die hij wel graag zou willen.

Bijvoorbeeld: alcohol en drugs, nagemaakte sleutels, ijzerzaagjes, (nagemaakte) wapens, mobiele telefoons, contant geld, internetverbinding.

Onderzoeksvraag 3 – Wat doen gevangenen in de gevangenis?

Hoeveel uur moet een gevangene werken?

Een gevangene moet halve dagen werken, in totaal 20 uur/week

Wat kan hij doen met het geld dat hij verdient?

Het geld dat hij verdient wordt op een rekening gestort en kan gebruikt worden om bijvoorbeeld in de gevangeniswinkel boodschappen te doen. Gedetineerden hebben geen contant geld om zwarte handel (bijvoorbeeld in drugs) te voorkomen. Het geld kan ook gebruikt worden om een TV of een radio te huren, die zitten niet standaard in een cel.

Wat zou jij met het geld doen?

Eigen mening

Wat kan een gevangene nog meer doen, behalve werken?

Lezen (er is een bibliotheek), sporten (recreatie), krant lezen, luchten.

Onderzoeksvraag 4 – Wat weet jij van bajestaal?

Speel het bajestaalspelletje en vul achter de uitdrukkingen de juiste betekenis in:

Achter de bouten zitten:

In de cel zitten

Het Slijmspoor:

De gang met de kamer van de directeur

Dat zit ik op de plee af:

Een korte gevangenisstraf

Hemelpiloten:

Dominee, pater, imam of humanistisch raadsheer/vrouw (kortom: geestelijk verzorgers)

Kluis:

Plaats op of in het lichaam om verboden spullen ongemerkt langs de controle te smokkelen

Omkatten:

Een gestolen auto voorzien van het kenteken en chassisnummer van een sloopauto

NB: op de website van de canon van Noordenveld is een apart antwoordenblad voor deze opdracht te vinden.

Antwoorden extra opdracht

Opdracht 1

-

Opdracht 2

Vrijheid van meningsuiting, eerlijk proces, bewijs nodig

Opdracht 3

Eigen antwoord - Let op: via **Amnesty LeekNoordenveld** kunt u een lijst aanvragen met gevangenen waar de leerlingen kaarten naar kunnen sturen.

Tips

Wilt u de les over hedendaagse detentie meer diepgang geven? Nodig een ex-gedetineerde uit in de klas. De ontmoeting is voor iedereen een verrijkende en indrukwekkende ervaring.

De ex-gedetineerde vertelt op school over zijn leven en ervaringen voor, tijdens en na zijn bajestijd.

Na de voorlichting is voor iedereen duidelijk dat criminaliteit geen glamour heeft.

Voorafgaand aan het bezoek kunt u uw leerlingen vragen laten bedenken die tijdens de sessie gesteld kunnen worden.

Voor meer informatie en afspraken kunt u contact opnemen met Pieter van Eijck:

<http://coaching.pietervaneijck.nl/voorlichting/>

Voor een bezoek aan het Gevangenis­museum en de tentoon­stelling ‘De vloek van Veenhuizen’ kunt u contact opnemen met:

Nationaal Gevangenis­museum

Oude Gracht 1

9341 AA Veenhuizen

Tel: 0592 - 388264 Fax: 0592- 388979

info@gevangenis­museum.nl

www.gevangenis­museum.nl

Op de website van Cultuureducatie Noordenveld is een extra werkblad over Amnesty International te vinden.

19. Verkeer en vervoer

Antwoorden

Opdracht 1

c) Er zijn maar weinig wegen. Wie wil reizen moet via allerlei omwegen.

Opdracht 2

Meerdere antwoorden mogelijk:

Wel: bezoek familie, handelaren reisden om koopwaar te verkopen, boodschap overbrengen, kerkbezoek, werk

Niet: reizen duurde lang, wegen waren bij slecht weer moeilijk begaanbaar

Antwoorden extra werkblad

Het tolhuisje van Foxwolde

Opdracht 1

Foto 2 en 3

Opdracht 2

- a) Bijvoorbeeld: spelling, kleurgebruik, zaken die nu niet meer op de kaart worden aangegeven, zoals 'telefoon'.
- b) Eigen antwoord
- c) De rode wegen zijn de hoofdwegen
- d) Bij de cruising van de wegen.

Opdracht 3

- a) Paard, rund, ezel, schaap, kalf
- b) Goedkoopste: kalf en schaap
Duurste: paard
- c) Fiets, auto, paard en wagen (aangespannen paard)
- d) Auto: bijvoorbeeld grootste, vervoersmiddel

Opdracht 4

- a) Dan kon de tolwachter iedereen aan zien komen.
- b) Het bord met de toltariven
- c) De tuin, de daklijsten, andere deur
- d) De vorm van het huis, de ligging aan de weg

Het tolhuisje van Nietap

Opdracht 1

Foto 2 en 3

Opdracht 2

- a) Bijvoorbeeld: spelling, kleurgebruik, zaken die nu niet meer op de kaart worden aangegeven, zoals 'telefoon'.
- b) Eigen antwoord
- c) De rode wegen zijn de hoofdwegen
- d) Links van de rozerode vlakken.

Opdracht 3

- a) Paard, rund, ezel, schaap, kalf
- b) Goedkoopste: kalf en schaap
Duurste: paard
- c) Fiets, auto, paard en wagen (aangespannen paard)
- d) Auto: bijvoorbeeld grootste, vervoersmiddel

Opdracht 4

- a) Dan kon de tolwachter iedereen aan zien komen.
- b) Verschil: zandweg to asfaltweg
- c) De vorm van het huis, de bomen langs de weg

Het tolhuisje van Peize (Groningerweg)

Opdracht 1

Foto 2 en 3

Opdracht 2

- a) Bijvoorbeeld: spelling, kleurgebruik, zaken die nu niet meer op de kaart worden aangegeven, zoals 'telefoon'.
- b) Eigen antwoord
- c) De rode wegen zijn de hoofdwegen
- d) Links van 'het Wold'.

Opdracht 3

- a) Paard, rund, ezel, schaap, kalf
- b) Goedkoopste: kalf en schaap
Duurste: paard
- c) Fiets, auto, paard en wagen (aangespannen paard)
- d) Auto: bijvoorbeeld grootste, vervoersmiddel

Opdracht 4

- a) Dan kon de tolwachter iedereen aan zien komen.
- b) Het tolbord is weg op de oude foto
- c) De vorm van het huis, de bomen in de tuin

Het tolhuisje van Peize (Moleneind)

Opdracht 1

Foto 2 en 3

Opdracht 2

- a) Bijvoorbeeld: spelling, kleurgebruik, zaken die nu niet meer op de kaart worden aangegeven, zoals 'telefoon'.
- b) Eigen antwoord
- c) De rode wegen zijn de hoofdwegen
- d) In de bocht van de hoofdweg.

Opdracht 3

- a) Paard, rund, ezel, schaap, kalf
- b) Goedkoopste: kalf en schaap

- Duurste: paard
- c) Fiets, auto, paard en wagen (aangespannen paard)
 - d) Auto: bijvoorbeeld grootste, vervoersmiddel

Opdracht 4

- a) Dan kon de tolwachter iedereen aan zien komen.
- b) Er is iets minder struikgewas
- c) Er is bijna niks veranderd

Het tolhuisje van Roden

Opdracht 1

Foto 2 en 3

Opdracht 2

- a) Bijvoorbeeld: spelling, kleurgebruik, zaken die nu niet meer op de kaart worden aangegeven, zoals 'telefoon'.
- b) Eigen antwoord
- c) De rode wegen zijn de hoofdwegen
- d) In het midden, bij de begraafplaats.

Opdracht 3

- a) Paard, rund, ezel, schaap, kalf
- b) Goedkoopste: kalf en schaap
Duurste: paard
- c) Fiets, auto, paard en wagen (aangespannen paard)
- d) Auto: bijvoorbeeld grootste, vervoersmiddel

Opdracht 4

- a) Dan kon de tolwachter iedereen aan zien komen.
- b) Meer bomen en groen, de pijp op het dak is verplaatst
- c) Aan het huis zelf is, op de pijp na, niks veranderd.

Tips

Op de website van Cultuureducatie Noordenveld vindt u verdiepende werkbladen over de tolhuisjes in Roden, Peize, Norg en Nietap.

Drentse Taal

Schipsloot

Er was - zo heeft men mij verteld -
Een tijd, maar 't is al lang geleden,
Dat de schepen traag en zwaar belaan
Door 't al te smalle water gleden,
En in de kleine havenkom
Daar keerden zij een kwartslag om,
Daar meerden ze en legden aan
Bij 't paaltje dat daar nóg moet staan.
En, was de zon weer opgegaan
Dan draafden jonge kerels aan
Door wie met zorg de zware last

In 't molenhuis werd opgetast.

Er was - zo heeft men mij verteld -
Een tijd, maar 't is al lang geleden,
Dat mensen in een oude snik
Door 't al te smalle water gleden.
Dat, wie de markt bezoeken wou,
Bij regenweer of winterkou
Vér voor het eerste morgengrauw
Afscheid moest nemen van zijn vrouw.
En, als de schipper varen ging
En 't scheepje door de baren ging,
En 't water klotste rond de boeg,
Dat menig boerenhart dan sloeg.

Er varen - 'k heb het zelf gezien -
In deze tijd, en 't spijt mij zeer,
Door 't al te smalle water nu
Geen stille schepen meer.
Geen lijnzaad wordt met stugge kracht
De hoge molen ingebracht.
Geen snik, die met luidruchtig volk
Weerom keert in de kleine kolk,
Want deze tijd die alles dempt
Heeft ook de haven dichtgeplempt.
Maar wie nog om de schoonheid schooit
Vergeet de oude haven nooit.
Ach, afscheid nemen doet zo zeer:
Nou is er óók geen haven meer ...

Oet: Gribbel! - G.J. van Eerden (red.) Roderwolde 2002

20. Sporen van de Tweede Wereldoorlog

Antwoorden

Antwoorden afhankelijk van gekozen monument.

Antwoorden extra werkblad

Eigen antwoord

Tips

Op de website van de canon van Noordenveld is een extra onderzoeksopdracht te vinden. De leerlingen schrijven een fictief verhaal, een krantenartikel of een stripverhaal aan de hand van de website www.drentheindeoorlog.nl

Veel straatnamen in Roden hebben te maken met de Tweede Wereldoorlog. Cees van der Kooij ontwikkelde een lesbief waarin de leerlingen onderzoek doen naar de personen achter de straatnaambordjes.

De Bunker bij Peest is te bezichtigen onder leiding van een verteller. Voor meer informatie of het maken van een afspraak kunt u terecht bij de Historische Vereniging Roon.

www.historischeverenigingroon.nl

Via Steunpunt gastspreek WOII – heden (<http://www.steunpuntgastspreekers.nl/index.html>) kunt u een gastspreek in de klas uitnodigen. Gastspreekers van het Landelijk Steunpunt WO II-Heden vertellen elk hun persoonlijk verhaal over de Tweede Wereldoorlog of recente conflicten en vredemissies. Ze nemen de leerlingen mee naar het verleden en uiteindelijk terug naar het hier en nu om deze verhalen een plek te kunnen geven. Leerlingen worden bijzonder geraakt door deze persoonlijke verhalen. De persoonlijke ervaringen uit de oorlog zijn de basis voor een gesprek tussen gastspreekers en jongeren.

Met het werkboek gaan leerlingen zelf onderzoek doen naar sporen uit de Tweede Wereldoorlog. Monumenten die zij zouden kunnen onderzoeken:

- **Een**
Op de begraafplaats aan de Vennootsweg in Een staat een monument. Het monument is ter nagedachtenis van de slachtoffers in de Tweede Wereldoorlog uit Een. Het monument is geadopteerd door de scholieren van de openbare en de christelijke basisschool uit Een.
- **Huis ter Heide**
Op 10 april 1945 komen zes Franse parachutisten om na gevechten met Duitse soldaten. Drie van hen komen om in een boerenschuur die in brand geschoten wordt. Op deze plaats staat nu een monument ter nagedachtenis aan hen.
- **Norg - Bonhagen**
Dit monument is ter nagedachtenis aan tien verzetsmensen. Op 8 april 1945 worden zij door de Duitsers gefusilleerd op de plek waar nu het monument staat. De leerlingen van de openbare school in Norg hebben het monument geadopteerd.
- **Norg - Oosterduinen**

Op 8 april 1945 doden de Duitsers op deze plaats acht verzetsmensen. Het monument is opgericht ter nagedachtenis aan hen.

- **Norg - Brink**

Dit monument is ter nagedachtenis aan alle slachtoffers uit de gemeente Norg die het leven lieten in de Tweede Wereldoorlog maar niet op bestaande monumenten staan vermeld.

- **Veenhuizen**

In Veenhuizen staat een verzetsmonument ter nagedachtenis van de slachtoffers die in verschillende omstandigheden zijn omgekomen. Het monument bestaat uit een bank van veldkeien. De leerlingen van de openbare en de christelijke basisschool hebben het monument geadopteerd.

- **Peest - Westerveen**

Aan de vijver die in de volksmond bekend staat als 'Hitlerring' staat een monument. Dit monument is opgericht als bezinningsobject; het is geschonken door twee Drentse kunstenaars, Ko Vester en Jannie Boerema.

- **Roden – Julianaplein**

In 1944 barst in Limburg het oorlogsgeweld los. Veel mensen uit Limburg moeten vluchten naar het noorden. In januari 1945 komen vluchtelingen uit Velden aan in Roden. Daar worden ze goed opgevangen. De mensen krijgen een gastgezin en zijn al snel ingeburgerd. Na de oorlog bieden de Veldenaren de gemeente Roden een gedenkteken aan in de vorm van een pomp. Deze pomp staat nu aan het Julianaplein.

- **Roden – Norgerweg**

Op de begraafplaats in Roden staat ook een oorlogsmonument. Het is een gedenkmuur van rode baksteen met in het midden een witte natuurstenen gedenkplaat.

- **Peize - bevrijdingsmonument**

Het bevrijdingsmonument herinnert aan de bevrijding van Peize op 14 april 1945. Het monument bestaat uit een zwerfkei geplaatst op een voetstuk van veldkeien die een liggend esdoornblad (Maple leave) vormen. De vorm verwijst naar de vlag van de Canadezen die het dorp hebben bevrijd.

Kijk voor meer informatie en een overzicht van meer monumenten in de gemeente Noordenveld op www.4en5mei.nl/herinneren/oorlogsmonumenten

Op de website van Cultuureducatie Noordenveld is een extra onderzoeksopdracht te vinden.

21. Gasopslag

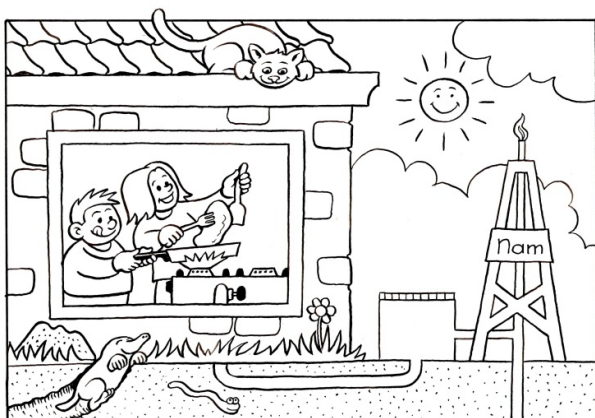
Antwoorden

Opdracht 1

Je ziet een mooie oude boerderij in het bos met daarachter in het zwart de gasopslag.

De tekenaar vindt dat de gasopslag het landschap in Norg verpest. Dit is te zien aan de woorden die op de tekening staan en de zwarte gasopslag.

Je ziet een huis waarin 2 kinderen pannenkoeken bakken. Naast hun huis staat een boortoren van de Nam, daar krijgen ze gas van.

De tekenaar vindt het goed dat de gasopslag komt. Het is nodig om gas te winnen zodat de kinderen pannenkoeken kunnen bakken. Dit is te zien aan de blije kinderen en de schijnende zon.

Eigen antwoord.

Antwoorden extra werkblad

Opdracht 1: te verwarmen – is extra voor de winter – winter – De NAM – Groningen – grootste

Opdracht 2: zin 2 en 4 zijn waar

Opdracht 3

- a) Eigen antwoord
- b) Eigen antwoord

- c) Geen
- d) Groningen
- e) 51-500 meldingen
- f) 6 tot 10 cm

Tips

Op de website van de canon van Noordenveld is een extra werkblad te vinden over gasboringen en aardbevingen.

Het kindermuseum van het Drents Museum is gericht op energie. Het is een leuke aanvulling op dit venster om het museum te bezoeken. Kijk voor meer informatie op www.drentsmuseum.nl.

Drentse taal

Anne Doornbos

Gasopslag

Hier hef de tied het leven nog niet breuken:
de aolde hoeven in de bomen deuken,
de rogge die weer op de Oosterkampen gruit,
de brem die langs de rulle driften gluit.

Het longern dat deur dizze aovend slöp:
De lucht is zuut en zwaor van liesterkral
en meidoorn zwangert wit de iekenwal.
Het hiestert deur de nacht, een katoel röp.

Zolang het hier in het Noordeinde duustert
bin ik in dizze kleine wereld börren,
een speuler in een zölf bedacht verhaol.

Maor achter 't heuilaand an het diepie fluustert
in 't eerste, grieze licht van elke mörgen,
de waakvlam van de hel, soezend op zien paol.